

למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו

הסיבות ההלכתיות המעכבות אותנו בזמן הזה מהקרבת קרבנות וקרבת פסח

הרב צבי אריה סטפנסקי

הנה קיי"ל מקריבין אע"פ שאין בית, מפני שקדושה ראשונה של המקדש קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל. כמו ששנינו בעדויות (ח, ו), וכו' יוחנן לגבי ריש לקיש (זבחים קז, ב), וכמו שפסק הרמב"ם (בית הבחירה ו, טו). והח"ח בליקוטי הלכות (זבחים פרק יג) האריך הרבה להכריח פסק זה, ובמ"ב ס' תקס"א ציין לזה.

ומכיון שכן מצד הדין, היה עלינו להקריב תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן, וקרבת פסח במועדו. אמנם מלבד המניעה בזה מצד היד השלוחה במקום המקדש, עוד יש בזה כמה וכמה מניעות תורניות.

וכלל המניעות החמורות ביארן מרן הגאון ר"ד מקרלין בספרו שאילת דוד (קונטרס דרישת ציון וירושלים). והן ארבע, **חיסרון המזבח, חיסרון הכהונה, חיסרון הבגדים, וחיסרון הציץ לרצות.**

חיסרון המזבח

הסיבה הראשונה המעכבת את חידוש העבודה היא, דברי הרמב"ם (בית הבחירה ב, א) שמקום המזבח מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם ולכן יתכן ובלא ידיעת מקומו המכוון ביותר, א"א לנו לבנותו.

אמנם העד העיד בנו הרדב"ז (שו"ת רדב"ז ח"ב ס' תרצ"א) שהסלע שבכיפת הסלע היא אבן השתיה, וקבלו עדותו להלכה כל חכמי הדורות¹, וא"כ אפשר למדוד משם את מניין האמות שהיה מאבן השתיה עד מקום המזבח, ושם לבנות את המזבח.²

וגם אם לא נוכל לכיין את המקום בדקדוק³, שלא נדע היכן היה מקום הארון ע"ג הסלע, הרי אמרו (זבחים סב, א) שמידת ארכו ורחבו של המזבח אינה מעכבת, וע"פ המדידה מן הסלע, נראה שנוכל לבנות לכל הפחות מזבח מצומצם, שהוא בוודאי עומד במקום המזבח שהיה בבית שני⁴.

חיסרון הכהונה

הסיבה השניה המעכבת את חידוש העבודה היא, חיסרון כהנים מיוחסים. שכל כהני זמנינו, הם כהני חזקה, כמו שכתב הרמב"ם (איסורי ביאה כ, א). ואפילו לאכול בתרומה דאורייתא אינן אוכלים, כמו שכתב הרמב"ם שם, וכ"ש שאינם יכולים לעבוד עבודה.

אמנם מכמה מקומות נראה, שמן התורה אף כהני חזקה כהני וודאי הן, [כגון מכך שפטרי חמוריהן מותרים בהנאה, אף בזה"ז, כנפסק בשו"ע (יו"ד שכ"א)], אלא שמדרבנן החמירו לעניין תרומה ועבודה, שלא לדונם ככהני וודאי.

וכתב החת"ס (שו"ת ח"ב ס' רל"ו) שנראה שלא החמירו חכמים אלא במקום שיש כהנים מיוחסים, אבל כשאינן כהנים מיוחסים אחרים לעבודה, לא העמידו דבריהם במקום ביטול עבודה, ואף כהני חזקה כשרים.

והחזו"א (אבן העזר ב, ז) נסתפק בזה וכתב 'ואפשר דבדליכא כהן אחר לא העמידו חכמים דבריהם, לכן בזה"ז אי אתייהב רשות להקריב קרבן פסח אין לבטל בשביל שאין לנו כהן מיוחס... ואפשר שהעמידו חכמים דבריהם אף בכה"ג, ושמענו שדנו בזה רבותינו אחרונים ז"ל' ורמז בזה לדברי החת"ס הנ"ל.

ועכ"פ אף לדעת החזו"א שהוא מסופק בזה, הרי נתבאר שפסול כהני חזקה הוא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא, כ"ש במקום וודאי דאורייתא של מצוות הקרבנות כולן, ומ"ע דפסח שיש בה כרת.

¹ הביאוהו הברכי יוסף, השערי תשובה, המהרש"ם, והכף החיים בס' תקס"א. ובעל הערוך לנר בשו"ת בניין ציון (ס' ב).
² והגרז"ן גודלברג זצ"ל הסיף שגם אם אין מקום שהוא בוודאי מקום המזבח, אפשר לבנות שני מזבחות או יותר, ולזרוק את הדם על כולם בתנאי, ויעיל ממה נפשך. [אמנם לפי האמת נראה שא"צ לזה, כי יש מקום שהוא בוודאי כשר].
³ ואף אם יסתפקו בזה, הן כבר ניתן לברר בימינו באמצעות כלים ארכיאולוגיים ושאר אמצעי בירור שעושים כיום לברר כל דבר בהלכה.
⁴ ובמקו"א כתבתי שלפי צורת התאים שהיו סביב קודש הקדשים, אפשר למצוא גם את מקום המזבח בדקדוק, ואכמ"ל.

ויש להוסיף בזה, שבזמנינו נודע [ע"פ בדיקות ד.ג.א.] על כמחצית מן הכהנים, שכולם הם בני איש אחד מזמן המקדש⁵. וכיון שכל צאצאי האיש ההוא מחזיקים את עצמם ככהנים, בוודאי זה מפני שאביהם שהיה בזמן המקדש הוחזק כך, ואם כן הרי עבד במקדש, ואין בודקין מן המזבח ולמעלה⁶.

ואם נסמוך על זה, א"כ על אלו הכהנים אין חשש זרות, אלא רק חשש חללות, ולזה כתב החזו"א (שם) דסגי בבדיקת ד' אמהות, ואין צריך יחוס. ולפ"ז עכ"פ אותם כהנים, אם נבדקו בבדיקת ד' אמהות ויצאו מחשש חללות, כהנים מיוחסים הם לכל דבר⁷.

חיסרון הבגדים

הסיבה השלישית המעכבת את חידוש העבודה, הוא חיסרון בגדי כהונה. והיא לפי מאי דקיי"ל (רמב"ם כלי המקדש ח, א) שאבנטו של כהן הדיוט, אף הוא היה עשוי כאבנטו של כהן גדול, מתכלת וארגמן ותולעת שני, ככתוב בתורה (שמות לט, ט). וא"כ צריכים אנו לכל אלו המינים, כדי לעשות את האבנט לחדש את העבודה.

ומקור הארגמן ותולעת השני נתפרש על ידי הראשונים. שהרמב"ם בפ' המשנה (כלאים ט, א) והרד"ק (דה"ב ב, ו) כתבו שהארגמן הוא מן ה'לך'⁸ ותולעת השני מן הקרמיז. וכן כתבו עוד ראשונים אחרים. אבל התכלת שהיא מן החילזון, נעלמה ונגנזה ולא נודע מקורה בכל הדורות, ומטעם זה בטלה מצוות תכלת בציצית.

אמנם מלשון הרמב"ם שכתב (שם) והאבנט לבדו רקום בצמר, ולא כתב כלל שהוא עשוי מתכלת ארגמן ותולעת שני, דקדקו כמה אחרונים⁹, שלשיטתו אין האבנט צריך להיות רקום בתכלת ארגמן ותולעת שני בדווקא, ודי בכך שיהיה רקום בצמר מאיזה מין שיהיה.

ובביאור הדברים כתבו האחרונים, שבצוואה על עשיית הבגדים [בפרשת תצוה] לא נאמר אלא 'אבנט תעשה מעשה רוקם' ורק בעשייה [בפרשת פקודי] נאמר 'ואת האבנט שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רוקם'. וסבר הרמב"ם שהציווי אינו אלא שיהיה האבנט רקום בצמר, אלא שבפועל עשו אותו במשכן מכל אלו המינים, וזה אינו מעכב.

ולפ"ז אין חיסרון התכלת מעכב, שדי בכך שהאבנט יהיה רקום בצמר מאיזה מין שיהיה, כדי להכשירו לעבודה.

אמנם קשה לסמוך ע"ז לבד, שאע"פ שברמב"ם נראה כך, בדברי הרמב"ן (שמות לט, ט) מפורש שמעשה רוקם האמור בצוואה, כולל הוא את כל ד' המינים שממנו נעשה האבנט.

אלא שהרבה אחרונים¹⁰ דקדקו עוד מלשון הרמב"ם (ציצית ב, א) שרק בציצית נאמר, שאין התכלת כשרה אלא מן החילזון, אבל תכלת של בגדי כהונה כשרה מכל דבר. שהרמב"ם כתב: תכלת האמורה בתורה **בכל מקום** היא הצמר הצבוע כפתוך שבכחול... והתכלת האמורה **בציצית** צריך שתהיה צביעה ידועה.

ואף שגם זה חידוש גדול, וכמה אחרונים הקשו ע"ז מתוספתא, ורעק"א הוכיח מרש"י דלא ס"ל כן, מ"מ בצירוף סברת הרמב"ם שבאבנט אין צריך תכלת כלל, יותר יש מקום לסמוך ע"ז.

וכ"ז מלבד מה שלפי דעת הרבה ת"ח, התכלת שנמצאה בדור האחרון היא תכלת של תורה, שלפ"ז אפשר לעשות אבנט רקום בתכלת ארגמן ותולעת שני בלא שום פקפוק.

⁵ ע"פ חישובי המומחים לדבר, למעלה מ-90 אחוז שהוא חי קודם חורבן בית ראשון, ובוודאי חי קודם חורבן בית שני. [הזמן הממוצע לתקופתו לפי דבריהם הוא 2900 שנה, שזה לערך זמן בניין בית ראשון - זמן צדוק].

⁶ אף אם בעלמא לא נסתמך על בדיקות ד.ג.א. כוודאות, כאן עצם הדבר שכמעט כל אלו שע"פ ה.ד.ג.א. הם בני אותו אדם, מחזיקים את עצמם כולם ככהנים, זה עצמו מסייע את מהימנות בדיקת ה.ד.ג.א., ועל כל פנים יש לומר שכל גזירת חכמים היא רק ככהן שאין לנו עוד בירור על כיהנו, אך באלו שיש להם עוד בירור בכה"ג לא גזר רבנן.

⁷ ואם אכן כנים הדברים, לא נוכל להכשיר כהנים אחרים, מצד סברת החת"ס והחזו"א, שלא העמידו חכמים דבריהם במקום ביטול העבודה, שהרי אין כאן ביטול עבודה, כיון שיש לנו כהנים מיוחסים.

⁸ אמנם הקדמונים שחיו בזמן הבית, יוסף בן מתתיהו ופילון האלכסנדרוני, כתבו שמקורו מן הים, והיינו מחלזונות הארגמונים. אבל באמת אין מקור בחז"ל שהארגמן צריך להיצבע בחומר מסוים, ונראה שכל שנצבע בגוון ארגמן כשר.

⁹ הנצי"ב במכתב לבנו הגר"ח ברלין (מרומי שדה מכתבים מכתב א), ור"ש סופר [בן הכת"ס] בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א כט). וכ"כ מרן הגר"ל באהלי טהרות (ויקהל פקודי תשפ"ו) וכבר רמז לזה בפמ"ג (או"ח אשל אברהם יא, יב) עיי"ש.

¹⁰ רעק"א (במכתב לרצ"ה קלישר) ר' אברהם שמחה מאמציסלב (במכתב להגר"ד מקרלין) המרכבת המשנה (רמב"ם שם) האבני נזר (או"ח טו) התפארת ישראל (כללי בגדי כהונה) העמק ברכה (ציצית ה) ועוד.

חיסרון הציץ לרצות

הסיבה הרביעית המעכבת את חידוש העבודה, הוא חיסרון הציץ. וזה כי אע"פ שכל קרבנות הציבור באים בטומאה, מ"מ אמרו בגמרא (יומא ז, א; פסחים עז, א) שכיון שהטומאה לא הותרה לגמרי בציבור ורק דחוייה היא בציבור, צריך ציץ לרצות על הטומאה. וא"כ כל זמן שאין לנו ציץ לא נוכל להקריב קרבנות בטומאה.

ולכאורה אי אפשר לנו לתקן חיסרון זה, אלא במינוי כהן גדול, ונתינת ציץ נזר הקודש על ראשו. ואף כי למינוי כהן גדול ישנם מעכבים אחרים, לכאורה בלא זה אי אפשר לחדש את העבודה, מפני חיסרון הציץ¹¹.

אמנם כשנבוא לדון איזה עניין בקרבן הטומאה פוסלת, נמצא שאין כאן לכאורה שום טומאה שמוכרחים אנו לציץ כדי לרצות עליה. וזה כי הטומאה פוסלת את הקרבן בשלשה דרכים, בטומאת הכהן המקריב, בטומאת הדם, ובטומאת הבשר, למאי דקיי"ל אם אין בשר אין דם.

טומאת הכהן

ולעניין טומאת הכהן, דעת רש"י (יומא ז, א) ותוס' (מנחות טו, א) והתשב"ץ (ח"ג ס' ל"ז), שטומאה זו הותרה בציבור אף בלא ריצוי ציץ. וכן הוכיח בגבורת ארי (יומא שם) מכמה מקומות. ולפ"ז להתיר את טומאת הכהן אין אנו צריכים לריצוי ציץ.

ואמנם דעת הרמב"ם (ביאת מקדש ד, ז) שאף טומאת הכהן, צריכה היא ריצוי ציץ. אלא שבדעתו כתבו כמה אחרונים¹² שכל עניין ריצוי ציץ אינו אלא לכתחילה, אך אם אין ציץ מקריבין אף בלא ציץ¹³. וכן היא דעת התוס' ביומא (ז, ב). ונראה שיש לסמוך ע"ז, בצירוף דעת רוב הראשונים דלטומאת הכהן א"צ ציץ.

טומאת הדם

ולעניין טומאת הדם, שצריך לה ריצוי ציץ לכו"ע, הנה הרמב"ם (פסולי המוקדשין א, לו; טומאת אוכלין י טז) פסק כרב פפא (פסחים יז, ב) שדם קדשים אינו מקבל טומאה מהלכה למשה מסיני, ולפ"ז אין אנו צריכים בזה לריצוי כלל, שהדם אינו נטמא¹⁴.

אבל רש"י (פסחים שם) כתב שדברי רב פפא נדחו. ולפ"ז לכאורה יש לפסוק להלכה, שדם קדשים מקבל טומאה, אלא שאינו מטמא. ושוב צריכין אנו לציץ לרצות על טומאת הדם, ואין לנו ציץ.

אמנם נראה שאפשר לזרוק את הדם בלא שיטמא, שבגמרא (יומא נח, א) אמרו שאם הניח מזרק בתוך מזרק וקיבל את הדם, עבודתו כשרה, וכן פסק הרמב"ם (פסולי המוקדשין א כא). ומעתה אפשר לקבל את הדם בשלשה מזרקות זה בתוך זה, ולא יקבל הדם טומאה. [שהאדם טמא מת ועושה כלי מתכות אב הטומאה, והכלי השני נעשה ראשון, והכלי השלישי אינו מקבל טומאה מראשון לטומאה].

טומאת הבשר

ולעניין טומאת הבשר, בכל הקרבנות צריך שיהא הבשר או החלב קיים כדי לזרוק את הדם, וכשהם טמאים ואין ציץ הרי הם כאילו אינן, וא"א לזרוק את הדם. אבל זה אינו קשה כ"כ, לשמור את הבשר בטהרה לכה"פ עד שיזרוק את הדם. [שיש לשחוט בסכין שאינה מק"ט, ולהחזיק את הבהמה ע"י כלי שאינו מק"ט].

ובקרבן פסח נראה שאין צריך לזה, דכיון שהפסח נאכל בטומאה, אפילו למ"ד אין הציץ מרצה על אכילות, ש"מ שלאכילת הפסח אין צריך ריצוי ציץ, ואפילו בלא ציץ אוכלין את הבשר¹⁵. וכיון שעתידי הבשר להיאכל אע"פ שהוא טמא, הוא נידון כקיים וזורקין עליו את הדם¹⁶.

¹¹ אמנם בפשטות אינו לעיכובא שיהיה הציץ על מצחו של כהן גדול בשביל לרצות, ואכמ"ל, וציץ מבית שני (ואולי אפילו מבית ראשון) יש חזקה שקיים, שכמה תנאים וגדולי ישראל העידו שראוהו ברומי, ואין בחיסרון הידיעה היכן הוא עכשיו לעכב (סוכה ה).

¹² מהר"י קורקוס (ביאת מקדש ד ח) שער המלך (שם).

¹³ עכ"פ ביחס לטומאת הכהן והדם, אבל ביחס לטומאת הבשר לכו"ע הוא לעיכובא, דהבשר כמאן דליתא, כמו שהוכיח המקד"ד (קדשים כו) מסוגיא דפסחים. ואכמ"ל.

¹⁴ שהוא סובר כשיטת הגאונים ששיטה שהעלוה בגמרא בקשיא לא נדחתה מהלכה, וכ"כ ר"ח (פסחים שם): ולא מצא רב פפא תשובה ולא דחינן לה, דהא לא עלתה בתיובתא. [וכ"כ רב שרירא גאון בתשובה על סוגיא זו].

¹⁵ כ"ה וודאי לפי שיטת רוב הראשונים דלעיל, שכל שאין הציץ מרצה עליו ביחיד אינו מרצה עליו בציבור. והגרא"י ספקטור (עין יצחק או"ח טו) כתב כן אף בדעת הרמב"ם. ובלא"ה נתבאר דלהרמב"ם ריצוי ציץ אינו מעכב.

¹⁶ שהרי המקור לכך שאין זורקין את הדם כשאין בשר הוא מקרא ד'והבשר יאכל' וכאן הבשר עתיד להיאכל.